

25.1.2018

EOAK/166/2018

Ennalta ilmoittamattomat tarkastukset eräissä ennakkoäänestyspaikoissa Sipoossa, Järvenpäässä, Mäntsälässä, Hyvinkäällä, Vihdissä, Lohjalla ja Kauniaisissa

Aika: 22.1.2018

Tarkastuksen toimittajat oikeusasiamiehen kansliasta:

Esittelijäneuvos Ulla-Maija Lindström
Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha-Pekka Konttinen

Tarkastuksista ja niiden tavoitteista

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen (CRPD) ratifioinnin myötä eduskunnan oikeusasiamiehestä on tullut osa yleissopimuksen 33 artiklan 2 kohdan mukaista rakennetta, jonka tehtävänä on edistää, suojella ja seurata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista. Tämän vuoksi oikeusasiamies kiinnittää tarkastuksilla erityistä huomiota muun muassa vammaisten henkilöiden osallistumisen mahdollisuuksiin sekä toimitilojen esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyviin seikkoihin.

Vammaisyleissopimuksen 29 artikla koskee nimenomaisesti osallistumista poliittiseen ja julkiseen elämään.

Oikeusasiamies Petri Jääskeläisen määräsi kanslian vikamiehet suorittamaan ennalta ilmoittamattoman tarkastuksen presidentinvaalien 2018 satunnaisesti valituissa ennakkoäänestyspaikoissa. Tarkastuksen tavoitteena oli selvittää ennakkoäänestyspaikkojen esteettömyyttä ja saavutettavuutta sekä tilojen yleistä järjestystä ja äänestystapahtuman sujuvuutta.

Toinen tarkastuksen toimittajista liikkuu pyörätuolilla.

Aiemmistä tarkastuksista

Oikeusasiamies Petri Jääskeläisen määräyksestä suoritettiin 14.4.2015 ennalta ilmoittamaton tarkastus vuoden 2015 eduskuntavaalien ennakkoäänestyspaikoissa Helsingissä, Vantaalla ja Espoossa. Tarkastuksen perusteella oikeusasiamies oli havainnut, että jokai-

sen kaupungin äänestyspaikoissa näytti olleen niin esteettömyyden kuin vaalisalaisuuden toteuttamisessa ongelmia. Oikeusasiamies otti omana aloitteenaan tutkittavakseen, oliko äänestyspaikkojen vaalijärjestelyt toteutettu asianmukaisesti. Helsingin ja Espoon kaupungit ilmoittivat selvityksissään oikeusasiamiehelle, että ne tulevat korjaamaan tarkastuksissa todetut puutteet vuoden 2017 kuntavaaleihin mennessä. Vantaan kaupungin keskusvaalilautakunta ilmoitti, että se oli hankkinut äänestyskoppeja, joilla turvataan myös pyörätuolia käyttävien henkilöiden vaalisalaisuuden säilyminen.

Oikeusasiamies totesi päätöksissään 11.12.2015 (dnrot 1899, 1901 ja 1902/2/2015), että äänestäjän syliin asetettava irrallinen kirjoitusalus- ta ei turvaa vaalisalaisuuden säilymistä. Jos äänestäjä tarvitsee kirjoitus- alustan kannattamiseen vaalivirkailijan apua, näkösuojan mataluuden vuoksi virkailijalla on suora näköyhteys äänestystapahtumaan. Oikeusasiamiehen mukaan tällainen irrallinen syliin asetettava kirjoitus- alusta ei siten täytä vaalisalaisuuteen kuuluvaa keskeistä vaatimusta siitä, että äänestäjä voi muiden katseilta suojattuna täyttää äänestyslippunsa.

Oikeusasiamiehen määräyksestä suoritettiin 30.3.2017 ennalta ilmoit- tamattomat tarkastukset kuntavaalien 2017 eräissä ennakoäänestys- paikoissa Espoossa, Kirkkonummella, Vantaalla, Nurmijärvellä, Tuusulassa, Keravalla ja Helsingissä. Tarkastuksessa havaittiin, että Espoon, Vantaan ja Helsingin ennakoäänestyspaikoissa oli nyt niin sanotut esteettömät äänestyskopit pyörätuolia, rollaattoria tai muita liikkumisen apuvälineitä käyttäville äänestäjille. Myös ensi kertaa tarkastetun Keravan kaupungin Sampolan palvelukeskuksen ennako- äänestystilassa oli niin sanottu esteetön äänestyskoppi. Sen sijaan Kirkkonummen, Nurmijärven ja Tuusulan ennakoäänestyspaikoissa havaittiin puutteita vaalisalaisuuden toteuttamisessa.

Oikeusasiamies päätti kiinnittää tarkastusten kohteina olleiden kau- punkien ja kuntien sekä niiden keskusvaalilautakuntien huomiota tarkastuksessa todettuihin yleisiin havaintoihin opasteiden näkyvyydestä, esteettömyyden puutteista sekä äänestystilojen pienuudesta. Oikeusasiamies piti myönteisenä sitä, että Espoon, Vantaan ja Helsingin kaupungit olivat ilmoitustensa mukaisesti poistaneet edellisessä vuonna 2015 suoritettussa tarkastuksessa havaitut puutteet vaali- salaisuuden toteutumisessa. Lisäksi hän pani tyydytyksellä merkille, että myös Keravan kaupungissa oli esteetön äänestyskoppi.

Oikeusasiamies oli päätöksissään 17.11.2017 (EOAK/2439/2017, EOAK/2440/2017 ja EOAK/2441/2017) tyytyväinen siihen, että kun- nista saatujen selvitysten mukaan tehtyjen tarkastushavaintojen joh- dosta oli jo vaalipäivän äänestystä varten järjestetty niin sanottuja pyörätuolimitoitettuja äänestyskoppeja ja muutoinkin äänestysalueilla oli varauduttu erityisjärjestelyjä tarvitseviin äänestäjiin. Lisäksi kes- kusvaalilautakunnat ilmoittivat, että äänestyspaikoista päätettäessä ja järjestelyissä äänestyspaikoilla pyritään ottamaan huomioon esteet- tömyyden ja vaalisalaisuuden turvaaminen.

1. TARKASTUSHAVAINNOT

Sipoo

Söderkullan kirjasto, Amiraalintie 2, Söderkulla

Äänestyspaikkana ollut kirjasto sijaitsi virastorakennuksen toisessa kerroksessa. Vasta ulko-ovessa ja hissien vieressä olivat opasteet ennakkoäänestyksestä. Toimitiloissa ei ollut opasteita tai tiedotteita lemmikkieläinten pääsystä niihin. Kiinteistön parkkihallissa oli invapysäköintipaikkoja. Reitti hissillä toimitilaan oli esteetön. Äänestystila oli kirjaston toiminnasta erillinen avara ja valoisa tila, jossa oli useita levähdyspaikkoja. Tarkastushetkellä tila oli rauhallinen.

Vaaliavustajia oli kaksi. Heidän mukaansa päivittäin noin kymmenen avustettavaa henkilöä oli saapunut äänestämään ja joillakin oli mukana oma avustaja. Vaaliavustajien mukaan avustamisesta tai avustajista ei tehty merkintöjä äänestäjistä pidettävään luetteloon. Äänestystilassa oli erillinen esteetön äänestyskoppi. Äänestyskopit oli varustettu ehdokaslistalla ja kynillä. Tarjolla ei ollut suurennuslasia eikä muita apuvälineitä. Äänestyskopit olivat valoisat eikä ainakaan tarkastushetkellä ollut tarvetta erillisille valaisimille. Kirjaston tiloissa oli invawc. Vaaliavustajien mukaan äänestäjiltä oli saatu tiloista ja järjestelyistä myönteistä palautetta.

Järvenpää

Prismakeskus, Rantakatu 5, Järvenpää

Äänestyspaikkana oli kauppakeskus. Sen parkkihallissa oli useita invapysäköintipaikkoja, mutta kaikki paikat olivat tarkastushetkellä varattuja. Parkkihallista oli hissillä esteetön pääsy kauppakeskukseen. Tarkastushetkellä hissi ei kuitenkaan toiminut. Liukuportaat olivat pyörätuolia käyttävälle vaikeat ja hankalat, jopa vaaralliset. Hissin toimimattomuudesta ilmoitettiin huoltohenkilölle, joka tarkastajien poistuessa oli korjaamassa ja tarkastamassa hissiä. Kauppakeskuksessa oli opasteita äänestystilaan, joka oli erillinen tyhjäksi jäänyt liikahuoneisto. Tila oli rauhallinen eikä kauppakeskuksen muu toiminta aiheuttanut äänestyksen kululle häiriötä. Tarkastushetkellä äänestykseen oli hieman ruuhkaa.

Vaalivirkailijoita oli neljä ja heistä kaksi oli valmiina avustamaan äänestäjiä. Virkailijoiden mukaan avustettavilla oli ollut omia avustajia ja myös virkailijat olivat avustaneet heitä. Äänestäjien avustaminen ja heidän omat avustajansa merkittiin äänestäjistä pidettävään luetteloon. Äänestystilassa oli esteetön äänestyskoppi. Äänestyskoppien valaistus oli huono eikä niissä ollut erillisiä valaisimia. Vaalivirkailijan mukaan asiaa oli pohdittu ja mietitty koppien sijaintien muuttamista. Suurennuslaseja ei ollut tarjolla, mutta sen sijaan saatavilla oli lukula-seja eri vahvuuksilla. Kauppakeskuksessa oli inva-wc. Vaikka äänestykseen oli ollut jonoja, äänestäjiltä saatu palaute oli ollut myönteistä.

Mäntsälä Kunnantalo, Heikinkuja 4, Mäntsälä

Kunnantalon pihalla oli kaksi inva-pysäköintipaikkaa. Pihalta pääsy kunnantalolle oli esteetön. Kunnantalon ulko-ovi avautui automaattisesti. Ulko-ovessa oli opaste ennakoäänestyksestä ja sisällä oli opastus hissille toisen kerroksen äänestystilaan. Äänestystilana oli erillinen huone. Tila oli rauhallinen eikä kunnantalon muu toiminta aiheuttanut häiriötä äänestyksen kululle. Kunnantalolla oli inva-wc.

Vaalivirkailijoita oli kolme. Avustaminen ja äänestäjien omat avustajat merkittiin äänestäjistä pidettävään luetteloon. Tilassa oli esteetön äänestyskoppi, jossa oli ehdokaslista ja oikeusministeriön ohjeet nume-

romalleista. Äänestäjille ei ollut tarjota suurennuslasia tai muita apuvälineitä. Äänestäjiltä saatu palaute oli ollut neutraalia.

Hyvinkää **Hyvinkään posti, Hämeenkatu 9, Hyvinkää**

Äänestyspaikka sijaitsi kauppakeskus Villassa. Kauppakeskuksen parkkihallissa oli inva-pysäköintipaikkoja. Pääsy kauppakeskukseen hissillä oli esteetön. Posti ei enää toiminut kauppakeskuksessa. Kaupunki oli kuitenkin tiedotteissaan ilmoittanut, että ennakoäänestyspaikkana olisi ollut posti. Äänestäjät olivat olleet epätietoisia, missä ennakoäänestyspaikka sijaitsi. Kauppakeskus oli rajoittanut ennakoäänestystä koskevien opasteiden asettamista. Ulko-ovessa oli opaste äänestyspaikasta ja myös entisen postin toimitilaan järjestäjä oli saanut asettaa opasteen kauppakeskuksen toisella puolella sijaitsevalle äänestyspaikalle.

Äänestyksen järjestäminen oli annettu Postille. Vaalitulana toimi kauppakeskuksen rajaamaton tila ja kauppakeskuksen muu toiminta aiheutti melua ja häiriötä äänestyksen sujuvuudelle. Edellisellä viikollopulla kauppakeskuksessa oli ollut yhden ehdokkaan vaalitulaisuus, minkä vuoksi vaalivirkailijat olivat joutuneet puutumaan vaalimainontaan äänestyspaikan välittömässä läheisyydessä. Järjestäjä olisi toivonut vaalitulaksi erillistä liike- tai muuta tilaa. Tarkastushetkellä äänestyspaikalla oli jonoa ja ruuhkaa. Vaalivirkailijoita oli viisi, joista kaksi avusti ja opasti vaalitoimitusta. Avustaminen ja äänestäjien omat avustajat kirjataan äänestäneistä pidettävään luetteloon. Äänestystilassa oli kaksi äänestyskoppia, joista toinen oli esteetön. Äänestyskopit olivat valoisat. Suurennuslaseja tai muita apuvälineitä ei ollut saatavilla. Äänestystilan läheisyydessä oli wc-tilat ja myös inva-wc.

Vihti Pääkirjasto, Pisteenaari, Nummela

Kirjaston parkkialueella oli inva-pysäköintipaikka. Ulko-ovella oli ilmoitus ennakoäänestyksestä. Ulko-oven tuulikaappi oli ahdas ja vaikeutti liikkumisen apuvälineitä käyttävien sisäänkäyntiä. Äänestyspaikka oli kirjaston muusta toiminnasta erillään oleva huonetila. Tilassa oli tuoleja ja se oli rauhallinen. Vaaliavustajat kertoivat, että avustaminen ja äänestäjän oman avustajan nimi merkittiin äänestäjistä pidettävään luetteloon.

Äänestystilassa ei ollut esteetöntä vaalikoppia. Apuvälineitä käyttäville tarjottiin koppiin syliin asetettava läpinäkyvä muovinen alusta, jossa ei ollut reunoja. Henkilö, joka tarvitsee apua alustan sylissä pitämiselle, ei voinut äänestää ilman, että häntä avustavalla henkilöllä ei olisi suoraa näköyhteyttä äänestystapahtumaan. Äänestäjille ei ollut tarjottavana suurennuslasia, mutta saatavilla oli silmälaseja vahvuuksilla. Tarkastushetkellä tilassa ei ollut ruuhkaa, mutta virkailijoiden mukaan jonoja oli ennakoäänestyksen aikana kertynyt.

Lohja
K-Citymarket, Ojamonharjuntie 61, Lohja

Marketin piha-alueella oli useita inva-pysäköintipaikkoja. Sisäänpääsy markettiin oli esteetön. Marketin ulkopuolella ei ollut opastetta ennakoäänestyksestä. Tuulikaapissa oli esite ennakoäänestyksestä, mutta sen havaitsemista vaikeuttivat muut marketin mainokset. Marketin sisätiloissa oli viitta ennakoäänestystilaan. Lisäksi sisällä oli opaste, jonka mukaan lemmikkieläimet odottavat ulkona. Marketin muu toiminta aiheutti melua ja hälyä.

Äänestystila oli marketin perällä. Vaaliavustajia oli kuusi. Heidän ilmoituksensa mukaan avustaminen ja äänestäjän oman avustajan nimi kirjataan äänestäjistä pidettävään luetteloon. Äänestystilassa ei ollut esteetöntä äänestyskoppia. Paikalla oli pahvinen alusta, jonka käyttötarkoitus jäi tarkastuksessa epäselväksi. Vaalivirkailijoiden mukaan keskusvaalilautakunnan toimittamista äänestyspaikan vaalimateriaaleista puuttui liikkumisen apuvälineitä käyttäville tarjottava vanerinen syliin asetettava alusta. Tarkastuksen toimittamisen aikana vaalivirkailija tilasi tällaisen alustan äänestyspaikalle. Tarkastuksessa ei voitu tarkemmin arvioida alustan rakennetta eikä sitä, turvasiko se riittävällä tavalla äänestäjien vaalisalaisuutta. Äänestäjiltä saatu palaute oli ollut myönteistä, koska marketin asiakkaat saattoivat kauppa-asioinnin yhteydessä äänestää ennakkoon.

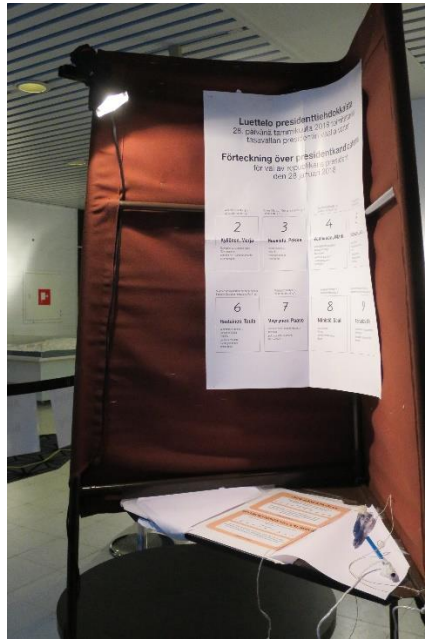

Kauniainen

Kauniaisten kaupungintalo, Kauniaistentie 10, Kauniainen

Kaupungintalon piha-alueen opasteet olivat epäselvät. Kaupungintalon pääsisäänkäyntiin oli portaikko, joka esti liikkumisen apuvälineitä käyttävien sisäänpääsyn. Inva-parkkipaikkaa ja esteetöntä sisäänpääsyä oli vaikea löytää. Kaupungintalon takaulko-oven läheisyydessä oli inva-pysäköintipaikka. Takaovella oli ennakkoon äänestystä koskeva opaste ja opaste siitä, että lemmikkieläimet odottavat ulkona. Ulko-ovi oli raskas ja kynnyksen tuulikaappiin oli niin korkea (noin 6 senttimetriä), ettei pyörätuolia käyttävä henkilö voinut suoriutua sisäänpääsystä ilman apua. Vaaliavustajan mukaan hän pitää silmällä sisäänpääsystä apua tarvitsevia ja avustaa heitä. Tilassa oli erillinen irrallinen luiska, mutta se ei soveltunut talvikäyttöön, koska se esti ulko-oven sulkeutumisen. Tilassa oli levähdyspaikkoja ja inva-wc. Äänestystila oli rauhallinen.

Vaaliavustajia oli neljä. Avustaminen ja äänestäjien omien avustajien nimet merkittiin äänestäjistä pidettävään luetteloon. Äänestystilassa oli kaksi äänestyskoppia, joista toinen oli esteetön inva-merkillä varustettu koppi. Molemmissa kopeissa oli erilliset valaisimet. Äänestäjille tarjottiin tarvittaessa suurennuslasi. Vaalivirkailijoiden mukaan äänestäjiltä saatu palaute oli ollut myönteistä.

2. OIKEUSOHJEET

Vaalilain 4 §:n mukaan vaalit toimitetaan järjestämällä ennakkoäänestys ja vaalipäivän äänestys. Ennakkoäänestyksen ja vaalipäivän äänestyksen järjestämisestä kotimaassa vastaa kunta.

Vaalilain 9 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan ennakkoäänestyspaikkoja ovat ne kotimaan yleiset ennakkoäänestyspaikat, joiden lukumäärästä ja sijainnista kunnanhallitus päättää ja joita on oltava, jollei erityisestä syystä muuta johdu, jokaisessa kunnassa vähintään yksi.

Vaalilain 10 §:n mukaan valtioneuvostossa oikeusministeriö toimii ylimpänä vaaliviranomaisena.

Vaalilain 48 a §:ssä säädetään ennakkoäänestystilasta. Pykälän 1 momentin mukaan kunnan keskusvaalilautakunnan on huolehdittava siitä, että kaikissa kunnanhallituksen päätöksellä kotimaan yleisiksi ennakkoäänestyspaikoiksi määrätyissä paikoissa on ennakkoäänestystä varten asianmukainen ennakkoäänestystila ja tarvittava kalusto. Pykälän 2 momentin mukaan ennakkoäänestystilassa tulee olla riittävästi tilaa myös niitä äänestäjiä varten, jotka odottavat vuoroaan päästäkseen äänestämään.

Vaalilain 56 §:ssä säädetään järjestyksestä ennakkoäänestyspaikassa. Pykälän 2 momentin mukaan äänestys ennakkoäänestyspaikassa on järjestettävä siten, että vaalisalaisuus säilyy. Saapuvilla olevien on noudatettava vaalitoimitsijan tai vaalitoimikunnan järjestyksen ylläpitämiseksi ja äänestyksen häiriöttömän kulun turvaamiseksi antamia määräyksiä.

Vaalilain 58 §:ssä säädetään äänestämisestä ennakkoäänestyksessä. Pykälän 1 momentin mukaan äänestäjällä on oikeus äänestää eduskuntavaaleissa sen vaalipiirin ehdokaslistojen yhdistelmässä

olevaa ehdokasta, jossa äänestäjä on asianomaisissa vaaleissa merkitty äänioikeutetuksi. Pykälän 2 momentin mukaan äänestäjän on niin selvästi merkittävä äänestyslippuun sen ehdokkaan numero, jonka hyväksi hän antaa äänensä, ettei voi syntyä epätietoisuutta siitä, ketä ehdokasta hän tarkoittaa. Merkintä on tehtävä äänestyskopissa tai muutoin siten, että vaalisalaisuus säilyy. Pykälän 3 momentin mukaan äänestäjän pyynnöstä on vaalitoimitsijan tai vaalitoimikunnan jäsenen avustettava häntä äänestämässä. Henkilö, jonka kyky tehdä äänestysmerkintä on oleellisesti heikentynyt, saa käyttää äänestyksessä apuna valitsemaansa avustajaa. Avustajana ei kuitenkaan saa käyttää vaaleissa ehdokkaana olevaa henkilöä. Avustaja on velvollinen tunnollisesti täyttämään äänestäjän osoitukset sekä pitämään salassa äänestyksen yhteydessä saamansa tiedot.

Perustuslakivaliokunta totesi mietinnössään (PeVM 3/2013 vp) hallituksen esitykseen laiksi vaalilain muuttamisesta seuraavaa.

”Lakiehdotuksen 76 §:n 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi, että vaalipäivän äänestyksessä äänestysmerkintä voidaan tehdä muuallakin kuin äänestyskopissa silloin, jos merkinnän tekemisestä äänestyskopissa aiheutuisi äänestäjälle kohtuutonta haittaa. Esityksen perustelujen mukaan tämä tarkoittaa sellaisia tilanteita, joissa äänestyspaikka ei ole esteetön esimerkiksi vammaisille tai hyvin heikkokuntoisille äänestäjille. Vaalisalaisuuden keskeisen merkityksen vuoksi perustuslakivaliokunta korostaa ehdotetun menettelyn poikkeuksellisuutta. Vaalipaikalla on aina ensisijaisesti pyrittävä järjestämään äänestyskoppiin pääseminen mahdollisimman esteettömäksi. Muualla kuin äänestyskopissa äänestettäessä tärkeää on järjestää tilanne sellaiseksi, että äänestäjällä ei ole aihetta pelätä vaalisalaisuuden rikkoutumista. Valiokunta huomauttaa lisäksi, että asiasta päättäminen kuuluu vaalilautakunnalle.”

Vaalilain muuttamisesta annettu laki 496/2013 tuli voimaan 1.7.2013.

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö ETYJ:n vaalitarkkailijoiden Suomessa vuoden 2011 huhtikuussa pidetyistä eduskuntavaaleista laatiman raportin kohdassa V.” Lainsäädäntö” alakohdassa B ”Äänioikeus” todetaan muun ohella seuraavaa.

”Jokainen Suomen kansalainen, joka viimeistään vaalipäivänä täyttää 18 vuotta, on äänioikeutettu eduskuntavaaleissa. Äänioikeutta ei rajoiteta asuinpaikan, vakaumuksen, vankilassaolon, mielenterveyshäiriön tai minkään muun ehdon perusteella.

Lainsäädännössä edellytetään, että jokaisella äänestyspaikalla on oltava nimetty vaaliavustaja, joka auttaa henkilöitä, joiden kyky tehdä äänestysmerkintä on vammaisuuden vuoksi heikentynyt. Lisäksi valtio voi kattaa vammaisten äänestäjien kuljetuskustannukset äänestyspaikoille ja niiltä pois. Kaikkiin äänestyspaikkoihin ei kuitenkaan päässyt pyörätuolilla eikä kaikilla äänestyspaikoilla ollut erityisiä äänestyskoppeja. Alaviitteen mukaan oikeusministeriö antoi ohjeet, joissa edellytetään, että äänestyspaikkojen on oltava esteettömiä, mutta kaikki kunnat eivät panneet tätä vaatimusta täytäntöön. Edelleen raportin mukaan, vaikka ehdokasluettelot ovat nyt saatavilla pistekirjoituksella, äänestysliput tai muut sokeiden riippumattoman äänestyksen mahdollistavat menetelmät eivät ole saatavilla. Sokeiden ihmisten äänestäminen on nykyisellään vaarantunut, koska he ovat edelleen riippuvaisia siitä, että avustaja merkitsee heidän äänensä. Vielä ei siis ole pystytty noudattamaan täydellisesti eri kansainvälisiä ja Suomen oikeudellisia asiakirjoja, joissa edellytetään, että kaikille kansalaisille on taattava oikeus vaalisalaisuuteen, ja joissa kielletään syrjintä vammaisuuden perusteella.”

ETYJ:n vuoden 2015 eduskuntavaalien tarvearviokomission raportissa todettiin ”III Havainnot” alakohdassa ”D Vaalien hallinto” muun ohella, että monet komission haasteltavat totesivat, että entistä tehokkaammin tulisi pyrkiä parantamaan vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia käyttää äänioikeuttaan. Tämä koskee erityisesti äänestyspaikkojen saavutettavuutta pyörätuolia käyttäville henkilöille. Kaikki komission haastattelemat tahot kuitenkin painottivat suurta luottamustaan vaaliviranomaisiin ja niiden kykyyn hoitaa vaalit ammattimaisesti. Kohdassa IV Johtopäätökset ja suositukset komissio ei esittänyt parlamenttivaaleja koskevia suosituksia. Komissio ilmoitti olevansa valmiina ryhtymään seurantatoimenpiteisiin ja se kannusti vaaliviranomaisia kiinnittämään huomiota haastatteluissa esiin tulleisiin ongelmiin, muun ohella vammaisten henkilöiden osallistumismahdollisuuksiin.

Oikeusministeriö on vaalilain 10 §:n nojalla antanut vaaliviranomaisille kutakin vaaleja varten vaaliohjeet. Presidentinvaalit 2018 vaaliohjeissa ”numero 1 Kunnan keskusvaalilautakunnan tehtävät ja numero 4 Ennakkoäänestys kotimaan yleisissä ennakkoäänestyspaikoissa” on yksityiskohtaiset ohjeet keskusvaalilautakunnille huolehtia esteettömyydestä ja saavutettavuudesta vaalijärjestelyissä (esimerkiksi vaaliohjeen numero 1 kohdat 4.3.2 Vaalitarvikkeet ja materiaalit ja 4.5.2 Äänestyspaikan esteettömyydestä huolehtiminen sekä vaaliohjeen numero 4, luku 4.5 Äänestäjän avustaminen). Ohjeissa todetaan muun ohella seuraavaa:

Äänestyskoppien, joissa äänestysmerkintä tehdään, hankkimisesta ja niistä aiheutuvista kustannuksista vastaa kunta. Äänestyskoppien tulee olla sellaiset, että vaalisalaisuuden säilyminen turvataan. Äänestyspaikalla tulisi olla myös pyörillä varustettuja apuvälineitä, kuten rollaattoria tai pyörätuolia käyttäville soveltuva äänestyskoppi tai, jos esteetöntä äänestyskoppia ei ole saatavilla, pöytä, joka on varustettu sellaisin suojuksin, että äänestäjä voi tehdä äänestysmerkintänsä vaalisalaisuuden säilyttäen. Äänestyskoppeihin olisi myös hyvä sijoittaa suurennuslasi tai vastaava heikkonäköisiä äänestäjiä varten.

Äänestyskoppien toimittamisesta ennakkoäänestyspaikkaan vastaa keskusvaalilautakunta. Tarpeellisista liikuntaesteisten apuvälineistä huolehtivat yhteistyössä kunnan keskusvaalilautakunnan kanssa ennakkoäänestyspaikoissa vaalitoimitsija tai vaalitoimikunta ja vaalipäivän äänestyspaikoissa vaalilautakunta.

Mahdollisuuksien mukaan olisi esimerkiksi vammaisten käyttämille kulkuvälineille pyrittävä varaamaan pysäköintitilaa äänestyspaikan välittömässä läheisyydessä ja järjestämään heidän avustamisensa äänestyspaikan ulko- ja sisäpuolella.

Äänestystilan tulee sijaita rakennuksessa niin, että sinne pääsevät kulkemaan myös ne henkilöt, joiden kyky liikkua tai toimia on rajoittunut.

Äänestyspaikalla mahdollisesti olevien kynnysten ja portaiden on oltava varustettuja esimerkiksi sellaisella luiskalla, että rollaattoria tai sähkökäyttöistä pyörätuolia käyttävä pääsee esteettä äänestystilaan.

Vaalitoimitsijan on selvitettävä äänestäjän itsensä valitseman avustajan nimi ja merkittävä se äänestäjistä pidettävän luettelon kohtaan ”Huomautuksia”. Merkintä

tehdään siinäkin tapauksessa, että ennakkoäänestyspaikassa kaikki ennakkoäänestykset merkitään äänioikeusrekisteriin eikä luetteloa muutoin pidetä. Luettelossa olevia tietoja on käsiteltävä siten, etteivät ne ole ulkopuolisten nähtävissä.

3. JOHTOPÄÄTÖKSET

Opasteet

Tarkastuksessa todettiin yleisenä havaintona, että edelleen samoin kuin vuoden 2017 kuntavaaleissa ennakkoäänestyspaikoilla äänestyksestä ilmoittaminen ja opastaminen oli vaatimatonta. Usein opaste ennakkoäänestyksestä oli vasta ulko-ovella. Monet äänestyspaikoista olivat kauppakeskuksissa ja marketeissa, joissa opasteiden käyttöä oli rajoitettu. Oikeusministeriön vaaliohjeen (numero 1) mukaan opastus tulee järjestää selkeästi esimerkiksi ulkona kadunvarsitauluihin ja viitoituksiin. Ohjeen mukaan myös sisälle ennakkoäänestyspaikkaan on järjestettävä tarpeellinen opastus. Tarkastuksen havaintojen mukaan ennakkoäänestyspaikoissa ei juurikaan ollut ulkona kadunvarsitauluja ja myös sisällä opasteita oli vain muutama. Hyvinkäällä epä tiedotus oli lisännyt se, että kaupungin tiedottaminen ennakkoäänestyspaikasta kauppakeskuksessa oli virheellinen. Paremmalla ja näkyvämmällä tiedottamisella olisi mahdollista lisätä epävarmojen äänestäjien vaali- ja osallistumisoikeuden käyttämistä.

Esteettömyys

Vihdin ja Kauniaisten ennakkoäänestyspaikoissa oli puutteita esteettömyydessä. Vihdin pääkirjaston inva-pysäköintipaikan lähellä olevan ulko-oven tulikaappi oli ahdas ja vaikeutti pyörätuolia käyttävän sisäänkäyntiä. Kirjaston aulassa ei myöskään ollut vaalivirkailijaa, joka olisi avustanut sisäänkäynnissä. Kauniaisten kaupungintalolla opasteet liikuntarajoitteisten henkilöiden sisäänkäynnille olivat epäselvät. Lisäksi takaoven kynnyks oli niin korkea, että se esti pyörätuolia käyttävän sisäänkäynnin. Sisäänkäyntiä ei myöskään ollut varustettu talvikäyttöön soveltuvalla luiskalla. Oikeusministeriön ohjeen mukaan liikuntavammaisten ja muiden liikuntaesteisten mahdollisuuksiin äänestää oman alueensa äänestyspaikassa tai ennakkoäänestyspaikoissa on kiinnitettävä erityistä huomiota. Äänestystilan tulee sijaita rakennuksessa niin, että sinne pääsevät kulkemaan myös ne henkilöt, joiden kyky liikkua tai toimia on rajoittunut. Kynnysten ja portaiden on oltava varustettuja sellaisella luiskalla, että rollaattoria tai pyörätuolia käyttävä pääsee esteettä äänestystilaan.

Sipoon, Järvenpään, Mäntsälän, Hyvinkään ja Kauniaisten ennakkoäänestyspaikoissa oli niin sanotut esteettömät äänestyskopit. Sen sijaan Vihdin ja Lohjan ennakkoäänestyspaikoissa ei ollut esteettömiä äänestyskoppeja.

Vaalialaisuuden turvaaminen

Vihdissä liikkumisen apuvälineitä käyttävälle tarjottiin äänestyskoppiin syliin asetettava muovinen alusta. Lohjalla vaalivirkailijoiden mukaan äänestyspaikan vaalimateriaalista oli puuttanut syliin asetettava vanerinen alusta. Kaikissa muissa tarkastuskohteissa paitsi Sipoon ennakkoäänestyspaikassa vaalivirkailijat kertoivat, että avustamisesta ja

äänestäjän omasta avustajasta tehtiin merkinnät äänestäjistä pidettävään luetteloon.

4. TOIMENPITEET

Tarkastushavainnot esiteltiin oikeusasiamies Petri Jääskeläiselle. Hän päätti saattaa tarkastuksen kohteina olleiden kaupunkien ja kuntien sekä niiden keskusvaalilautakuntien tietoon edellä todetut yleiset havainnot ennakoäänestyspaikoista tiedottamisesta, opasteiden näkyvyydestä ja esteettömyyden puutteista. Tässä tarkoituksessa oikeusasiamies lähettää niille jäljennöksen tästä tarkastuspöytäkirjasta.

Oikeusasiamies pani tyydytyksellä merkille, että Sipoon, Järvenpään, Mäntsälän, Hyvinkään ja Kauniaisten ennakoäänestyspaikoissa oli esteettömät äänestyskopit, joissa pyörätuolia tai muita liikkumisen apuvälineitä käyttävät äänestäjät voivat tehdä äänestysmerkintänsä vaalisalaisuuden säilyttäen.

Oikeusasiamies päätti selvittää omana aloitteenaan Vihdin kunnan ja Lohjan kaupungin vaalijärjestelyissä havaitut puutteet vammaisten henkilöiden vaalisalaisuuden turvaamisessa. Oikeusasiamies päätti selvittää omana aloitteenaan myös Sipoon kunnan menettelyn ennakoäänestyksessä, kun vaalivirkailijoiden mukaan äänestäjien avustamisesta ei tehty merkintöjä äänestäjistä pidettävään luetteloon. Vihdin ja Sipoon kunnille sekä Lohjan kaupungille lähetetään erilliset asioita koskevat selvityspyynnöt.

Pöytäkirjan vakuudeksi

Esittelijäneuvos

Ulla-Maija Lindström